

گزینه‌ی دیگری هم هست: تعاونی‌ها

ترجمه‌ی محمد شلیله

مطلب حاضر ترجمه‌ی گزارش منتشر شده‌ی سازمان بین‌المللی کار^۱ در ماه ژوئیه ۲۰۱۰، در تارنمای رسمی این سازمان است که تاکید آن بر اشتغال، نیروی انسانی مهاجر و تعاونی‌هاست و به بررسی تجربه‌ی این گونه شرکت‌ها در سوئد می‌پردازد. این گزارش از حد طرح موضوع فراتر نمی‌رود؛ منتها آنچه اظهار نظرها و ارزیابی‌های آن را در خور تامل می‌سازد، انتشارش از سوی سازمان بین‌المللی کار است. در ترجمه‌ی این مقاله تا آنجا که به موضوع کانونی آن آسیب نرسد در کوتاه‌تر کردن آن کوشیده‌ایم. در جایی نیز روایتی را از خارج متن بر آن افزوده‌ایم که در جای خود توضیح داده شده است.

هدف ترجمه و عرضه‌ی این گزارش پیشنهاد بررسی امکان‌پذیری گسترش و توسعه موسسات و شرکت‌های تعاونی اقتصادی در ایران است، به‌ویژه با توجه به اینکه حمایت از توسعه‌ی تعاونی‌ها در سند چشم‌انداز در افق سال ۱۴۰۴ و در سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی اهمیت تعیین‌کننده‌ای یافته است؛ از جمله در سیاست‌های کلی تعاونی پیش‌بینی شده که سهم بخش تعاونی در اقتصاد کشور تا آخر برنامه‌ی پنج ساله پنجم (۹۳ - ۱۳۸۸) به ۲۵ درصد برسد. در این صورت ممکن است تقاضای استفاده از خدمات حرفه‌ای در این بخش اقتصادی افزایش یابد.

ما، صاحبان شرکت‌اند که به آن‌ها سود پرداخت نمی‌شود. سود در شرکت می‌ماند که همه از آن منتفع گردند». تعاونی‌های بیمه و بانکی به طور سنتی از اینکه خبرساز شوند دوری می‌کنند. آن‌ها بدون این‌که دغدغه‌ی قیمت سهم‌شان را داشته باشند به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند و خود را از توجه رسانه‌های اقتصادی و تحلیلگران بازارهای مالی بی‌نیاز می‌دانند.

سهم بزرگ بازار موسسات تعاونی

به گزارش فدراسیون بین‌المللی تعاونی‌های بیمه^۲، نزدیک به ۲۴ درصد بازار جهانی بیمه در دست شرکت‌های تعاونی بیمه‌گر است. بزرگترین عضو فدراسیون یاد شده شرکت تعاونی بزرگ بیمه‌ی زنگیورن^۳ ژاپنی است که با ۴۷۰۰ میلیارد ین (۵۰ میلیارد دلار آمریکا) حق بیمه‌ی سالانه بر بازار بیمه‌های کشاورزی تسلط دارد. عضو دیگر این فدراسیون، تعاونی کلمبیایی لاکوئیداد^۴ و تعاونی خدمات درمانی سالودکوپ^۵ وابسته به آن است که جایگاه برجسته‌ای در میان تعاونی‌های این کشور دارد.

وضعیت مشابهی در مورد تعاونی‌های بانکی وجود دارد. نیمی از جمعیت هلند مشتری تعاونی بانکی رابانک^۶ اند. بانک‌های تعاونی در آلمان ۳۰ میلیون مشتری دارند. اخیراً یک بررسی در مورد اندازه‌ی تعاونی‌های بانکی نشان داده است که این بانک‌ها ۲۰ درصد بانکداری شعبه‌ای^{۱۱} اروپا را تشکیل می‌دهد. شبکه‌ی جهانی تعاونی‌های پس‌انداز و اعتبار^{۱۲} که با همین عنوان یا با عنوان اتحادیه‌های اعتباری^{۱۳} شناخته می‌شوند نیز به نحو قابل توجهی گسترده‌اند. به گزارش شورای جهانی اتحادیه‌های اعتباری^{۱۴} این اتحادیه‌ها ۱۷۷ میلیون نفر عضو در ۹۶ کشور (بسیاری از آن‌ها در کشورهای توسعه‌یافته) دارند که از امکان قبول پس‌انداز و وام‌دهی ایمن و مطمئن بهره‌مندند.

از آغاز فعالیت رابانک ۱۱۰ سال می‌گذرد. یکی از بزرگترین بانک‌ها در جهان است. هشتصد میلیارد دلار دارایی دارد. نشریه گلوبال فینانس رابانک را مطمئن‌ترین بانک جهان معرفی کرده است.

زنگ یکی از تلفن‌های مرکز مدرن تلفن در شهر مالمو^۲ در جنوب سوئد به صدا در می‌آید. بیمه‌گزاری در جستجوی بیمه‌نامه‌ی مورد نظرش پشت خط است. کارمندی که تلفن‌ها را جواب می‌دهد شرایط بیمه‌نامه را برای متقاضی توضیح می‌دهد، مکالمه پیش می‌رود و بیمه‌نامه به فروش می‌رسد، اما نه به زبان سوئدی؛ به زبان کردی.

ایده تاسیس مرکز تلفن چند زبانه که شرکت تعاونی بیمه فوکسام^۳ ده سال پیش آن را به صورت آزمایشی به اجرا درآورد اکنون جوابگوی تلفن مشتریان به ۱۷ زبان است؛ از جمله به زبان سومالیایی، فارسی، عربی و لهستانی. عرضه‌ی چنین خدمتی در کشوری که تقریباً یک نفر از هر پنج نفر جمعیت آن مهاجرند، روش معقولی است و توانسته صد هزار مشتری را در سال برانگیزد که برای خرید بیمه‌نامه به این شرکت زنگ بزنند. نتیجه‌ی اجرای این روش بهره‌مند شدن فوکسام از سهم بیشتری از بازار بیمه‌ی اقلیت‌های مهاجرسوئد است؛ شرکتی که وجهه‌ی برتری در عرضه‌ی فعالیت‌های موسسات مالی سوئد یافته و بیمه‌نامه‌هایی برای ۱۰۲ سال به مردم سوئد عرضه می‌کند.

تعاونی فوکسام در سال ۱۹۰۸ بنیان گذاشته شده است. چهار میلیون مشتری دارد، هر سال به طور متوسط ۶۰۰۰۰۰ مورد خسارت پرداخت می‌کند، ۳۸۰۰ نفر کارمند دارد که ۵۰ درصد آن‌ها زن و ۵۰ درصد مردند، چهل شعبه در سوئد دارد، درآمد حق بیمه‌ی این شرکت در سال ۲۰۰۸ (میلادی) ۲۲،۶ میلیارد کرون سوئد و در بخش مدیریت منابع و سرمایه‌گذاری، ۲۷۰ میلیارد کرون سوئد دارایی دارد (عکس و توضیح از مترجم).

سازگار کردن اقتصاد و ارزش‌های اجتماعی

اندرس ساندستروم^۴ مدیر اجرایی فوکسام موفقیت‌های این شرکت بیمه‌گر را به ارزش‌های اجتماعی حاکم بر هدف‌های آن مربوط می‌داند. پیش‌بینی تامین نیازهای اعضای اتحادیه‌های صنفی و نهادهای اجتماعی سوئد در ساختار این شرکت، فوکسام را از سایر بیمه‌گران متمایز ساخته است؛ شرکتی که به عنوان یکی از اعضای خانواده‌ی جهانی موسسات تعاونی^۵ مالی سهامدار ندارد. در وب سایت این شرکت آمده است: «مشتریان

بحران کنونی اقتصاد که وضع بازارهای مالی جهان را طی دو سال اخیر دگرگون کرده است توجه پیش‌بینی‌ناپذیری را به تعاونی‌ها، به عنوان روشی متفاوت برای فعالیت‌های اقتصادی جلب کرده است؛ روشی که کارکردهای هم‌سنخ در فعالیت‌های اقتصادی را به گونه‌ای سامان می‌دهد که عضو - مشتری‌ها به جای سهام‌داران از آن منتفع گردند. نشریه‌ی اکونومیست^{۱۵} در آغاز سال گذشته (۲۰۱۰ میلادی) گزارشی از روند پیوسته روبه‌افزایش سهم بازار تعاونی‌های بانکی در اروپا منتشر ساخته است. به نظر می‌رسد مشتریان در این دوران به دنبال امنیت و اطمینان خاطرند. مطالعه‌ی اخیر بانک مرکزی آلمان^{۱۶} دریافته است که تعاونی‌های بانکی از نظر مالی با ثبات‌ترند و احتمال ورشکستگی آن‌ها از موسسات مالی که سهامداران مالک آنها هستند کم‌تر است.

تعاونی‌ها در برابر بحران انعطاف‌پذیرترند

انعطاف‌پذیرتر بودن تعاونی‌ها در برابر بحران در بررسی‌های گوناگون تایید شده است؛ از جمله در مطالعه‌ی هیگن هنری^{۱۷} در سازمان بین‌المللی کار. هیگن که به عنوان مدیر بخش تعاونی سازمان بین‌المللی کار، بخش تعاونی را بهتر از بسیاری دیگر می‌شناسد معتقد است ساختار زیربنایی موسسات تعاونی مالی میزان استحکام آن‌ها را توضیح دهد. از نظر او شواهد موجود بیانگر آن است که شرکت‌های تعاونی با چند استثنا، در مقایسه با شرکت‌های در مالکیت سهام‌داران در همه‌ی بخش‌ها و مناطق در برابر شوک‌های کنونی بازارهای مالی به طور نسبی انعطاف‌پذیرتر بوده‌اند. شواهد او در این زمینه‌ی یافته‌های مطالعه‌ی است که دو دانشگاهی؛ جانستن برچال^{۱۸} و لوهمنند کتلسن^{۱۹} از کانادا برای سازمان بین‌المللی کار انجام داده‌اند. آن‌ها دریافته‌اند موسسات تعاونی بهتر از موسسات اقتصادی در مالکیت سهام‌داران از پس بحران کنونی برآمده‌اند. از نظر آن‌ها برخی از دلایلی که به طور مستقیم باعث این چگونگی شده با ساختار مالکیت تعاونی‌ها پیوند دارد. برچال و کتلسن معتقدند: «تحمل جبران خسارت‌های گسترده بانک‌های در مالکیت سهام‌داران به وسیله مردم در بحران کنونی، امتیاز سیستم تعاونی‌های بانکی در مالکیت مشتریان را از نظر دورتر بودن از مخاطرات مالی و اینکه هدف اصلی آنها ساختن سود برای سهام‌داران و پاداش برای مدیران شرکتها نیست را تایید کرد». به بیان دیگر بخشی از انعطاف‌پذیری تعاونی‌ها از آنجا سرچشمه می‌گیرد که آنها زیر فشاری که شرکت‌های در مالکیت سهام‌داران برای دستیابی به نرخ مورد انتظار بازگشت سرمایه‌ی سهام‌داران قرار دارند، نیستند. ژان لوییز بنسل^{۲۰} رییس انجمن بین‌المللی تعاونی‌های

بانکداری^{۲۱} معتقد است در چشم‌انداز درازمدت فعالیت موسسات تعاونی مالی: «بانک‌های تعاونی الزامی به بیشینه کردن سود در کوتاه‌مدت و تقسیم آن بین سهام‌داران ندارند، در حالی که می‌توانند راهبردهای درازمدت داشته باشند».

البته تمام موسسات اقتصادی تعاونی هم از بحران مالی موجود جان سالم به در نبردند. بانک دی زد یا تعاونی بانکی مرکزی آلمان^{۲۲} در سال ۲۰۰۸ در اثر سرمایه‌گذاری‌های با ریسک بالا یک میلیارد یورو زیان داد. برخی تعاونی‌های دیگر هم در جاهای دیگر ناچار شدند به خاطر تصمیم‌گیری‌های نادرست سرمایه‌گذاری با مشکلات مالی دست و پنجه نرم کنند.

مدل تجارت بدون کشش

در زمان حاضر اقبال نسبی به بخش تعاونی بالا گرفته است و تعاونی‌ها در بحران کنونی در مثل به عنوان مدل تجارت کم کشش، به مورچه‌ی دوراندیش، و شرکت‌های در مالکیت سهام‌داران به ملخ بلهوس در افسانه‌های ایزوپ^{۲۳} مانند می‌شوند؛ بر گرفته از قصه‌ای با این روایت که یک روز تابستانی، ملخی شاد و شنگول و آوازه خوان، مورچه‌ای را نظاره می‌کرده که با سختی و جان‌کندن در جستجوی دانه به این طرف و آن طرف در رفت و آمد بوده است. ملخ به مورچه می‌گوید به جای اینکه با این همه سختی دانه جمع کنی چرا نمی‌آیی با هم بنشینیم و کمی گپ بزنیم؟ مورچه می‌گوید من دارم برای زمستان آذوقه جمع می‌کنم، تو هم این کار را بکن. ملخ می‌گوید چرا اینقدر نگران زمستانی؟ الان که کلی غذا داریم. اما مورچه به راه خود می‌رود و دنباله‌ی کار خویش می‌گیرد^{۲۴}. بر همین قیاس است که مدل تجارت کم کشش تعاونی‌ها در راستای حفظ ارزش منابع و تداوم فعالیت اغلب آنها در شرایط دشوار بحران کنونی را، به مورچه‌ی دوراندیش قصه‌ی پیش گفته و سرنوشت بسیاری از موسسات اقتصادی در مالکیت سهام‌داران که در بحران یاد شده آسیب دیده‌اند را به ملخ بلهوس. در برخی موارد این برای نخستین بار در سال‌های طولانی است که تعاونی‌ها به صورت قدرتمندی ساختار در مالکیت اعضای خود را به مشتریان بالقوه عرضه می‌کنند و بر متمایز بودن و صداقت تعاونی‌ها در امور تجاری و بازرگانی بویژه بیمه‌گری و بانکداری اخلاقی تاکید می‌کنند. برای مثال تعاونی خدمات مالی^{۲۵}، عضو یک گروه بزرگ تعاونی، در رشته‌های مختلف در انگلستان با شعار «مورد اعتماد برای پول شما»^{۲۶} با تاکید بر رویکرد اخلاقی این تعاونی به معرفی آن می‌پردازد. فوکسام نیز که پیش از این از آن نام بردیم، تعاونی دیگری است که در سرمایه‌گذاری منابع بیمه‌ای (حق بیمه‌ها)

قانونی مدرن مورد نیاز اطمینان حاصل شود. تصویب آن همچنین تأکیدی است مجدد بر مراقبت از تجربه‌ی اداره دموکراتیک تعاونی‌ها در سطح بین‌المللی.

به نظر هیگن، نیاز تعاونی‌ها به ساختار قانونی مناسب ممکن است ارزیابی مجدد قوانین آن‌ها را ایجاب نماید. او خاطر نشان می‌سازد اقداماتی که در تعدادی از کشورها در جهت هماهنگ کردن قوانین تعاونی‌ها و نظارت بر آن‌ها، با قوانین و مقررات مربوط به موسسات اقتصادی در مالکیت سهامداران انجام گرفته، در حالی که شاید سودمندی‌هایی داشته باشد، ممکن است مخاطره آمیز نیز باشد. از نظر هیگن با اینکه همسان‌سازی قوانین تعاونی‌ها^{۳۹} با قوانین شرکت‌های^{۴۰} در مالکیت سهامداران، به تعاونی‌ها کمک می‌کند که در موقعیت رقابتی در مفهوم دقیق اقتصادی قرار گیرند، اما مناسبات موسسات تعاونی با اعضای آنها را به صورت رابطه‌ی موسسات اقتصادی در مالکیت سهامداران با سهامداران در می‌آورد که به تضعیف مشارکت جویی در ساختار ویژه‌ی اداره تعاونی‌ها منجر می‌گردد.

توصیه‌نامه ۱۹۳ به صورت مشخص از دولت‌ها می‌خواهد که سیاست‌های حمایتی و چارچوب‌های قانونی مناسب ساختار ویژه‌ی مالکیت و ارزش‌های اجتماعی موسسات تعاونی را پدید آورند. گفتنی است که قبل از بحران مالی اخیر فعالیت تعاونی‌ها فعالیتی حاشیه‌ای به شمار می‌رفت، در حالی که اکنون ارزش‌های تعاونی به آسانی مورد احترام قرار می‌گیرد. هیگن معتقد موسسات اقتصادی در مالکیت سهامداران نباید مبنای ارزیابی تمام موسسات اقتصادی باشند.

فرصت مناسبی برای تعاونی‌ها که موقعیت‌شان را در اقتصاد جهانی ارزیابی کنند در پیش است و آن اینکه سازمان ملل متحد اخیراً تصمیم گرفته است که سال ۲۰۱۲ به عنوان سال بین‌المللی تعاونی‌ها^{۴۱} اعلام گردد.

تعهد جدی به رعایت اخلاق حرفه‌ای نشان داده است. این موسسه‌ی سوئدی نقش تعیین‌کننده‌ای در تنظیم و توصیه‌ی اصول سرمایه‌گذاری مسئولانه^{۳۷} به سازمان ملل که چهار سال پیش به تصویب رسید داشت.

جنبش تعاونی‌ها بر آن است که تعهد تعاونی‌ها به ارزش‌های اجتماعی؛ از جمله اصول خودیاری^{۳۸}، مسئولیت‌پذیری^{۳۹}، مردم‌سالاری (دموکراسی)^{۴۰}، برابری^{۴۱}، عدالت^{۴۲} و همبستگی^{۴۳} است که به صورت رسمی به عنوان «ارزش‌های تعاونی»^{۴۴} به وسیله‌ی اتحادیه‌ی بین‌المللی تعاونی^{۴۵} ترویج می‌شود، از این‌که تعاونی‌هایی که فعالیت اقتصادی دارند، سودآور باشند جلوگیری نمی‌کند. از نظر هیگن سودآور بودن تعاونی‌ها به درستی با وظایف سازمان بین‌المللی کار در مورد ایجاد شغل و کار مناسب هم‌راستا است. او معتقد است: «تعاونی‌ها به اقتصاد مردم‌سالار مردم‌نهاد که از محیط‌زیست مراقبت می‌کنند، و در همان حال در روند رشد اقتصادی، عدالت اجتماعی و جهانی‌شدن منصفانه^{۴۶} مشارکت می‌کنند، نزدیکند. تعاونی‌ها نقش فزاینده‌ی بااهمیتی در برقراری تعادل اقتصادی و اجتماعی و زیست‌محیطی ایفا می‌کنند؛ به همین ترتیب در پیشگیری و کاهش فقر».

توصیه‌نامه‌ی ۱۹۳ سازمان بین‌المللی کار

با اینکه سازمان بین‌المللی کار برای مدت طولانی به توسعه‌ی تعاونی‌ها گرایش داشته است، با این وجود توصیه‌نامه ۱۹۳ سازمان بین‌المللی کار^{۳۷} که در کنفرانس بین‌المللی کار سال ۲۰۰۲^{۳۸} به تصویب رسید، نقش ویژه‌ی در یاری دادن به دولت‌های سراسر جهان در زمینه وضع قوانین مورد نیاز موسسات تعاونی اقتصادی، طراحی خط‌مشی‌ها، سیستم‌های مدیریت و توسعه‌ی آن‌ها در قرن حاضر ایفا کرده است. این توصیه‌نامه کمک می‌کند که از دستیابی تعاونی‌ها به چارچوب

بانکداری و مالیه بین‌المللی (انگلیسی - فارسی). تهران. فرهنگ معاصر. ص ۳۷۸.

12. Saving and Credit Cooperatives (SACCOs)

13. Credit Union

14. The World Council of Credit Unions

15. The Economist

16. German central bank (Bundesbank)

17. Hagen Henry

18. Johnston Birchall

19. Lou Hammond Ketilson

20. Jean-Louis Bancel

21. The International Co-operative Banking Association

22. Deutsche Zentralgenossenschaftbank (DZ) یا German Central Co-operative Bank

23. Aesop's Fables

به معنای قصه و حکایت است و از کلمه لاتین Fabula فابل آمده است و در ادبیات جهانی به آن دسته از قصه‌ها و افسانه‌های کوتاه منثور یا منظوم گفته می‌شود که از زبان حیوانات گفته شده باشد؛ اغلب از تخیل سرچشمه می‌گیرد و جنبه‌ی نمادین نمایشی و عبرت آموزی همراه با نتیجه‌ی اخلاقی دارند. برگرفته از:

سایت « رشد شبکه ملی مدارس » به نشانی زیر در تاریخ ۲۵ آذر ۱۳۸۹:

<http://daneshnameh.roshd.ir>

۲۴. روایت این قصه را مترجم بر متن افزوده است.

25- Cooperative Financial Services

26- good with money^۴

27- Principles for Responsible Investment

28- Self - help

29- Self- responsibility

30- Democracy

31- Equality

32- Equity

33- Solidarity

34- co-operative values

35- The International Cooperative Alliance

36- fair globalization

37- ILO Recommendation 193

38- International Labour Conference (2002)

39- Co-operative Law

40- Company Law

41- The International Year of Cooperatives

1- International Labour Organization. Cooperatives and the crisis: "Our customers are also our owners". July 2010. <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/press-and-media-centre>

2- Malmö (تحریر سوئدی)

3- Folksam

4- Anders Sundström

۵- در این عبارت از این مقاله عنوان «تعاونی» با دو معنی زیر مورد نظر بوده است:

- mutual company

ویژگی تعاونی‌ها در این مفهوم آن است که اعضاء به صورت مستقیم اقدام به تامین سرمایه نمی‌کنند بلکه به عنوان مشتری خدمات این نوع شرکتها که اغلب عرضه‌کننده‌ی خدمات بانکی یا بیمه و مانند اینها هستند با سپردن بخشی از پس‌اندازهای خود به این شرکتها یا پرداخت حق بیمه، تامین مالی آنها را انجام می‌دهند. اعضاء این گونه شرکتها نسبت به سود شرکت «حق» دارند، منتها سود آنها در راستای توسعه شرکت و سلامت مالی و ایمنی اقتصادی آن و کاهش بهای خدمات شرکت به نفع اعضاء و بهره‌مند شدن از معافیت‌های مالیاتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. اعضاء این نوع شرکت‌های تعاونی می‌توانند از گروه‌های مختلف اجتماعی باشند.

- cooperative (co-operative)

تعاونی‌ها در این مفهوم به طور معمول متشکل از مجموعه‌ای از افراد داوطلب معمولاً همکار یا هم محل است که این شرکتها را با هدف دستیابی به هدف‌های مشترک اقتصادی مثل خرید خانه به قیمت ارزان‌تر از معمول یا اندکی بیشتر از قیمت تمام شده تشکیل می‌دهند. سود این شرکتها نیز دو باره سرمایه‌گذاری می‌شود.

در سایر قسمت‌های این مقاله اغلب تعاونی به معنای نوع اول آن آمده است.

6. The International Cooperative and Mutual Insurance Federation (ICMIF)

7. Zenkyoren

8. La Equidad

9. Saludcoop

10. Rabobank

11. retail banking

بانکداری شعبه‌ای بانکداری متعارف مبتنی بر انجام امور بانکی از طریق شعب بانک است در مقایسه یا بانکداری عمده که به استقراض و اعطای تسهیلات بین بانک‌های بزرگ اشاره دارد. برگرفته از:

گلریز، حسن. ۱۳۸۰. فرهنگ توصیفی اصطلاحات پول،